

Skordatura – prostředek při skupinové výuce doprovodné kytary

LUBOŠ HÁNA

Summary

The article points out the didactic use of the guitar when using scoring, ie other than usual tuning. Two types of scoring are discussed – “G major” and “A97”. In terms of tonal rate, the exceptionally convenient rate of the second type of tuning is pointed out, which is very convenient for the use of blues and jazz songs. In this way, these “more complex” songs are more accessible to students who would otherwise be not able to accompany them due to their playing skills.

Slovo skordatura pochází z italského, kde doslova znamená „ostružení“. V našem hudebním kontextu lze vysvětlit význam pojmu skordatura tak, že strunný nástroj je naladěn jinak oproti svému standardnímu ladění. Účelem skordatury bývá převážně snaha **ozvláštnit běžný zvuk** nástroje, umožnit hru akordů či hudebních pasáží, které by jinak byly nehratelné. Dalším důvodem použití skordatury může být snaha **rozšířit běžný rozsah hudebního nástroje**.

V případě kytary se velmi často podladí struna E na tón D, čímž se rozšíří rozsah nástroje o celý tón směrem dolů, což může výrazně obohatit jeho možnosti. Využívá se toho především ve skladbách, které jsou v D dur/moll případně ve skladbách, ve kterých má D významnou úlohu (např. subdominanta či dominanta).

Skordaturu však nemusíme využívat jen z důvodu ozvláštnění běžně dostupných vyjadřovacích prostředků nástroje. Může nám, resp. našim studentům a žákům, výrazně **ulehčit hru na hudební nástroj** a my tak můžeme dosáhnout výsledků, které by jinak vyžadovaly komplexnější přípravu a úsilí. A to je přesně to, co při skupinové hře potřebujeme. V co možná nejkratším čase získat hudební tvar, který bude fungovat a na němž se sekundárně mohou žáci učit další techniky a herní styly.

Představíme si nyní dva typy skordatury, jejichž principem je přeladění kytary (případně jiného podobně koncipovaného nástroje – např. gitalele) do určitého běžně použitelného akordu¹. Pokud je tedy kytara přeladěna do akordu (dur či moll), máme možnost tento akord pomocí hmatu barre libovolně posunovat po hmatníku, čímž získáváme jeho transpozice se stejnou sазbou.² Limitou je pouze délka krku nástroje a s tím související použitelnost transponovaného akordu, především s ohledem na jeho tónobrové vlastnosti.

První typ skordatury – „G ladění“, který zde popíšeme a (především následně v praxi použijeme) je tento:

$E A d g h e^1 \rightarrow D G d g h d^1$

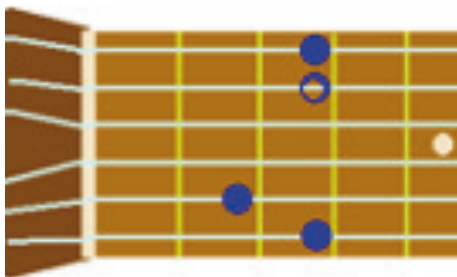
Tedy podladili jsme obě struny E a e^1 o celý tón a stejně tak jsme o celý tón podladili strunu A.

Poznámka nikoli pod čarou: skordaturu můžeme provádět i tak, že strunu naladíme výš, nežli je její původní předpokládané ladění. Musíme mít však na paměti, že struna je vyrobena s ohledem na to, aby hrála požadovanou výšku tónu a pokud strunu napneme více, hrozí že praskne!

Přeladěním tří strun jsme tedy získali kvartsextakord G dur, v němž je přítomen 2x základní tón, 3x kvinta a jedenkrát tercie.

O vhodnosti této sazby můžeme polemizovat, ale vezmeme-li nejběžnější hmat pro akord G dur (Obr. 1), již zde vidíme, že jeho sazba (přítomnost tercie v nízké poloze hned nad basovým tónem) není ani zdaleka ideální...

Obr. 1 – hmat G dur

Naše přeladěné „G ladění“ nám každopádně umožňuje hrát akord G dur bez použití levé ruky. V páté poloze získáváme pomocí hmatu barre subdominantu (v případě že G dur bylo tónikou), v VII. poloze je dominanta. Je nasnadě, že např. v II. poloze najdeme akord A dur, který může figurovat např. v pozici mimotonální dominanty atd. Z hlediska metodiky hry zde získáváme obrovské možnosti a výhody pro výuku doprovodné kytary:

1. Samotný hmat barre je velmi jednoduchý. Můžeme zde snadno využít možnosti zdvojení prstů pro hmat barre, což jej opět usnadňuje. Pro lepší orientaci lze nalepit na krk kytary pomocné značky, které označí buďto číselně a nebo funkčně (např. T, S, D apod.) místa, kde se má požadovaný akord hmatat.
2. Vzhledem k jednoduchosti výše popsaného, nám zbývá dostatek času na zvládnutí různých herních technik souvisejících s hrou pravé ruky.
3. Po zvládnutí základní orientace levé ruky můžeme přidat další herní techniky související s levou rukou, například dumping (tlumení strun tím, že pustíme hmat, tak aby nezněly konkrétní akord, ale struny byly utlumené) nebo tzv. slides (tedy skluzu po hmatníku během

nichž struny stále znějí – jakési „kytarové glissando“.

Výběr repertoáru pro takto přeladěnou kytaru může vycházet z nepřeberného množství durových písní, které jsou postaveny na schématu T, S, D, případně obohacené mimotonální D7 k dominantě. Za všechny uvedme např.:

Hlídač krav – Jaromír Nohavica

Nezacházej slunce – Pavel Lohonka Žalman

Druhý typ skordatury, který zde popíšeme, nazveme pro naše účely „**A97 ladění**“

$E A d g h e^1 \rightarrow E A cis g h e^1$

Podladili jsme zde jedinou strunu kytary d na tón cis. Jak již napovídá pracovní název tohoto ladění, jedná se o akord A⁹⁷, tedy akord nónový velký. Ten již svým charakterem předjímá příhodné použití v písních, majících jazzový či bluesový charakter. Velkou výhodou této skordatury je její snadnost, protože přeladujeme pouze o jeden pouhý půltón. Výsledný zvukový efekt je ovšem bez přehánění grandiózní! Získáváme takto „bytelně alikvotně zakotvený“ durový souzvuk ve smyslu přítomnosti durového kvartsextakordu na basových strunách, který je doplněn vyšší souzvukovou nadstavbou (septima a nóna + zdvojená kvinta). Pokud jsme připouštěli jisté pochybnosti v otázce tónové sazby u předchozí „G dur skordatury“, toto „**A97 ladění**“ je po stránce sazby skvěle rozložené, což lze zjistit ihned potom, co kvalitní a takto dobře naladěný nástroj poprvé rozezvučíte. Tóny takto přeladěného nástroje totiž vycházejí z alikvotní řady tónu A2, který lze mimo jiné při hře akordu velmi dobře slyšet. Ano, je to tón o frekvenci 27,5 Hz, tedy na pokraji slyšitelného frekvenčního pásma (20Hz–20kHz), kdy hrané frekvence vůbec ještě chápeme jako konkrétní tóny. Je to tón, který můžeme nalézt jako nejhlubší tón klavíru, tón, který mnohdy v této klavírní podobě nejsme schopni vůbec reprodukovat, nejen pochopitelně z důvodu hlasového rozsahu, ale často i z důvodu problematické intonační identifikace hraného tónu. Jeho latentní, avšak zcela zřejmá přítomnost v pobíraném

akordu, je dána již zmiňovanou skutečností, že všechny tóny akordu jsou přítomny jako parciální (tedy alikvotní tóny) právě tohoto subkontra A2, které je fundamentem těchto svých frekvenčních násobků.

Dobrák od Kosti – Chinaski
Život je jen náhoda – Voskovec, Werich,
Ježek

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
27,5	55	82,5	110(Hz)	137,5	165	192,5	220	247,5	275	302,5	330
A2	A1	E	A	<i>cis</i>	<i>e</i>	<i>g</i>	<i>a</i>	<i>h</i>	<i>cis1</i>	<i>dis1</i>	<i>e1</i>
		<i>E</i>	<i>A</i>	<i>cis</i>		<i>g</i>		<i>h</i>			<i>e1</i>

Durový kvartsextakord + septima + nóna + kvinta

Obr. 2 – alikvotní řada od tónu A2, která se zásadně podílí na výsledném tónu této skordatury kytary. Modře jsou uvedeny tóny, které obsahuje přeladěná kytara. Jejich vzájemnými diferencemi získáváme 1. a 2. tón této alikvotní řady, tedy fundament A2 a tón o oktávu výš A1

Vznik tohoto latentně znějícího tónu, který dává takto naladěné kytáře výjimečnou zvukovost, je dán tím, že znějící tóny mezi sebou navzájem interferují a dochází tak ke vzniku tzv. kombinačních tónů. V tomto případě se jedná o diferenční tóny, vznikající rozdílem frekvencí dvou, nejčastěji sousedních, tónů. Přítomné tóny akordu jsou ve vztahu k tomuto vznikajícímu fundamentu v pořadí 3., 4., 5., 7., 9., a 12. tón (viz tabulka výše). Jejich vzájemné difference tedy vedou v několika případech právě k číslu 1, tedy k fundamentu – tónu subkontra A2, v dalších případech k číslu 2, což je tón A1, který opět umocňuje výsledný tón popísaného akordu.

Poté, co jsme akusticky zdůvodnili tónové kvality získaného akordu, nezbyvá než jej využít při provozovací hudební praxi. Jeho využití je příhodné především v písniích bluesového charakteru, které neobsahují mollové akordy. Jako vhodné přicházejí v úvahu například tyto písně:

Blues na cestu poslední – Jiří Suchý, Jiří Šlitr

Tulácké blues – Tony Linhart

Vlakem na Kolín – Zdeněk Vřešťál

Nikdo nejsme akorát – Olympic

Vlak co nikde nestaví – Olympic

Z hlediska metodiky zde platí již výše popsané výhody, vyzdvihneme především možnost předjímání hlavních akordů akordy o půl tónu výš či níž. Techniku hry lze také libovolně variovat: hrou výlučně na basové struny, různými příklepy pravé ruky a členěním doprovodu pravé ruky, u pokročilejších žáků pak doplňováním rozmanitými vyhrávkami tzv. „fill in“ atd.

Vzhledem k tomu, že akord A⁹7 je pro nezkušené hudebníky poměrně složitý (obzvláště na pozici tóniky), je třeba důsledně odvodit počáteční tón a ten (případně celý začátek písně) žákům důkladně předzpívat, protože jinak hrozí riziko toho, že píseň začnou zpívat od jiného tónu. Snadné použití tohoto akordu ve skladbách bluesového a swingového charakteru dává možnost nezkušeným muzikantům aktivně provozovat „složitější“ hudbu, která by byla jinak daleko za jejich nástrojovými možnostmi.

Skordatura A7 (9) u použitých nástrojů

Kytara	E A d g h e ¹ →	E A cis g h e¹
Koncertní ukulele	g ¹ , c ¹ , e ¹ , a ¹	g¹, cis¹, e¹, a¹
Barytonové ukulele	d g h e ¹	cis g h e¹

Příklad písně Karla Plíhala v podobě, v jaké je předkládána žákům na kytaru při použití A97 skordatury. Všimněte si toho, že původní harmonie písně je zjednodušena. Akord Es dim je vynechán, což však nemá výrazný vliv na celkové vyznění písně.

Zavřu se do sebe | Karel Plíhal

Schéma:

A dur (T) = 0

```
//:0.      / V.      / 0.      / 0.      /
   V.      / V.      / VII., VIII. / VII.    ://
R: V.      / V.      / 0. X.     / IX.     /
   II.     / II.     / VII. VIII. / VII.    /
   0.      / V.      / 0.      / 0.      /
   V.      / 0. IX. / II.      / VII.   /0. /
```

```

                A7                D9
1. Zavřu se do sebe na osm knoflíků,
                A7                A7
   vezmu si s sebou jen kapesník čistej.
                D9                Esdim
   Jak hlemýžď v ulitě, jak párek v rohlíku
                E7                F7                E7
   budu si konečně sám sebou jistej.
```

```

2. Nájem jsem zaplatil půl roku dopředu,
   ledničku rozmrazil, zavolal milé,
   že vylezu v únoru, pátýho ve středu,
   ať koupí noviny, pivo a filé.
```

```

                D9                Esdim
R: Budu si lebedit před světem ukrytý,
                A7 Emi6                F#7
   ať si mně nadávaj', ať do mě buší,
                H7
   trošku si promáznu mozkový závity,
                E7                F7                E7
   provětrám svědomí, dofouknu duši.
```

R:

```

3. Zavřu se do sebe na osm knoflíků,
   zpřetrhám se světem veškerý nitky,
                D9 Esdim                A F#7
   jen bych chtěl poprosit někoho v publiku,
                H7                E7                A
   zda by mi nemohl chodit zalívat kytky.
```

Poznámky

- 1 Jsme si vědomi skutečnosti, že i standardně naladěná kytara je laděná do akordu – nazvat jej můžeme např. A⁹7sus4, nicméně tento akord není až tak běžně používán, pomineme-li Beatles a jejich píseň *A Hard Days Night*.
- 2 Tónorod tohoto akordu je samozřejmě daný a chceme-li jej následně měnit, představuje to určitou obtíž.

Résumé

Článek poukazuje na didaktické využití kytary při použití skordatury, tedy jiného než obvyklého ladění. Probírány jsou dva typy skordatury – „G dur“ a „A97“. Po stránce tónové sazby je poukazováno na výjimečně příhodnou sazbu druhého typu ladění, které je velice příhodné pro využití písní bluesového a jazzového charakteru. Tyto „složitější“ písně jsou tímto způsobem hráčsky přístupnější žákům, kteří by je jinak vzhledem k svým hráčským dovednostem nedokázali doprovodit.

Klíčová slova: kytarové doprovody písní, skordatura, alikvotní řada.

Keywords: guitar accompaniments of songs, scoring, aliquot series.

PhDr. Luboš Hána, Ph.D., Narozen v Jirkově, studoval na PF v Ústí nad Labem obory HV-AJ, poté HV a sbormistrovství. Od roku 2002 vyučuje tamtéž různé praktické i teoretické disciplíny (metodiku sborového nácviku, sluchovou analýzu, hudební nauku atd.). Je sbormistrem Komorního smíšeného sboru VENTILKY, na PF UJEP vede sbor NONA. Je uměleckým ředitelem sborového festivalu Jirkovský Písňovar.